

Trage aanpak misstanden in productieketen

De Europese Commissie bereidt een wet voor die misstanden in productieketens moet blootleggen en aanpakken. Maar de Brusselse raderen draaien zo langzaam dat de roep om actie op lidstatenniveau steeds luider klinkt. Ook in Nederland. Een coalitie van meer dan 120 bedrijven en organisaties schreef begin juni een brief aan informateur Mariëtte Hamer. Zij uitten daarin hun 'grote zorgen over de aangekondigde vertraging in het Europese proces'.

Mathijs Schiffers is correspondent in Brussel van Het Financieele Dagblad

Het is november 2019 als Sigrid Kaag zich in Brussel meldt met een plannetje. De D66-politicus is op dat moment minister voor Buitenlandse Handel en ze maakt zich op voor een overleg met haar Europese ambtgenoten. Ze wil de aandacht vestigen op maatschappelijk verantwoord ondernemen. De strijd tegen kinderarbeid, illegale boskap en andere misstanden in productieketens moet op Europees niveau worden gevoerd, vindt Kaag.

Ze vertelt haar collega's dat Nederland zich als koploper beschouwt op dit terrein. Via convenanten met het bedrijfsleven heeft Nederland volgens Kaag voortgang geboekt, ook al gaan die convenanten uit van vrijwillige medewerking. Ze wil er graag een schepje bovenop doen, maar liefst in Europees verband, om te voorkomen dat er strengere regels gelden voor Nederlandse bedrijven dan voor hun buitenlandse concurrenten, wat een ongelijk speelveld zou creëren.

Het plannetje werd 'goed ontvangen' liet Kaag destijds weten, na afloop van het overleg. Toch liet actie even op zich wachten. Donald Trump zat nog stevig in het Witte Huis en sloeg de wereld met importtarieven om de oren. Ook verlamde hij de Wereldhandelsorganisatie (WTO) door de benoeming van rechters voor het hoogste orgaan van geschillenbeslechting te blokkeren, waardoor dat orgaan geen zaken meer in behandeling kon nemen. Europese handelsministers hadden op dat moment kortom wel wat anders aan hun hoofd.

STAPPEN GEZET

Inmiddels, één en driekwart jaar later, zijn er wel degelijk stappen gezet. De Europese Commissie concludeerde na onderzoek dat slechts 37% van de ondernemingen in de Europese Unie (EU) zorgvuldigheidseisen op het gebied van milieu en mensenrechten toepast, en heeft de handschoen opgepakt. Ze werkt aan een zogeheten due-diligence-instrument. Dat moet bedrijven verplichten hun toeleveringsketens te scannen op misstanden en die waar mogelijk aanpakken. Dit op straffe van sancties.

Het Europees Parlement hielp een handje door zelf alvast een wetsvoorstel te schrijven. Dat werd in maart met zo'n overweldigende meerderheid aangenomen (504 voor, 79 tegen, 112 onthoudingen) dat Eurocommissaris Didier Reynders besloot zijn voorstel in grote mate op dat van het Europe Parlement te zullen baseren.

EUROPA

Europese weg naar fatsoenlijke productie is lang

De Europese Commissie bereidt een wet voor die misstanden in productieketens moet blootleggen en aanpakken. Maar de Brusselse raderen draaien zo langzaam dat de roep om actie op lidstatenniveau steeds luider klinkt, ook in Nederland.

Maar de copy-paste-operatie van Reynders loopt niet zo soepel als gedacht. De raad voor regelgevingstoetsing, die voorstellen van de Europese Commissie beoordeelt voordat deze gepubliceerd worden, kraakte stevige noten over de wijze waarop de gevolgen van de plannen zijn onderzocht. Conclusie: Reynders moest terug naar de tekentafel. Zijn voorstel zou voor de zomer volgen. Dat wordt nu september en er gaan al geluiden dat ook dat niet gehaald wordt.

Het is niet de enige ontwikkeling. Reynders kreeg ook Eurocommissaris Thierry Breton (interne markt) aan zijn zijde, zo wist nieuwssite Politico eind mei te melden. Breton heeft zijn sporen in het zakenleven verdiend en weet als geen ander wat er leeft onder ondernemers, zo laat hij nimmer na te vermelden. Voorstanders van een stevige ketenverantwoordelijkheid houden hun hart vast. Gaat Breton zich namens zijn zakenvriendjes inspinnen voor een slap aftreksel van de oorspronkelijke plannen?

'TELEURSTELLEND'

PvdA-Europarlementariër Lara Wolters, die het wetsvoorstel van het Europe Parlement schreef, noemt het uitstel 'teleurstellend'. Maar ze maakt zich nog niet al te druk. 'Dit gebeurt wel vaker bij voorstellen die grote gevolgen kunnen hebben. Ik was even bang dat nu Breton erbij is gekomen er een push zou volgen om de nieuwe wet niet te laten gelden voor het midden- en kleinbedrijf. Maar dat lijkt niet zo.'

Vanuit het bedrijfsleven klinkt desalniettemin de hoop dat er nu meer aandacht komt voor hun zorgen. 'We weten nu dat als we met goede argumenten komen, daar ook naar geluisterd wordt', zegt Winand Quaadvlieg die namens VNO-NCW en MKB-Nederland opkomt voor de

Zwerfafval in Rio de Janeiro, Brazilië. Brussel wil dat EU-bedrijven in het kader van maatschappelijk verantwoord ondernemen misstanden in productieketen aanpakken. ANP

10 jaar 'leidende beginselen'

Op 16 juni 2011 namen de Verenigde Naties hun 'leidende beginselen inzake het bedrijfsleven en mensenrechten' aan, opgesteld door John Ruggie. Die bevatten de plicht van staten om mensenrechten te beschermen, de verantwoordelijkheid van bedrijven om mensenrechten te respecteren en de rechtsgang voor slachtoffers van misstanden. Rachel Davis van de non-profitorganisatie Shift — dat bedrijven en beleidsmakers wereldwijd adviseert bij de implementatie van de beginselen — maakte destijds deel uit van Ruggies team. Ze zegt:

'We zijn er altijd van uitgegaan dat verplichte standaarden onderdeel van het pakket zouden worden. Maar het heeft wat langer geduurd dan verwacht.' Dat EU-landen nu zelf met wetten komen, kan volgens Davis helpen het 'momentum naar Europees niveau te tillen'. Over eventuele vertraging in Brussel zegt Davis: 'Of het september wordt of volgend jaar, het is waarschijnlijk dat er wetgeving komt. Het past binnen de grotere, Europese beweging om het sociale aspect van maatschappelijk verantwoord ondernemen betekenisvol te laten zijn.'

belangen van Nederlandse werkgevers in Brussel. Quaadvlieg benadrukt dat zijn achterban inziet dat er iets moet gebeuren en hij is ook voorstander van een Europese aanpak. Maar hij vindt de plannen die hij nu langs ziet komen te ver gaan. 'Het is de uitdaging met iets te komen dat een substantiële stap vooruit is, maar ook werkbaar.'

Voorname discussiepunten bij een Europese wet voor ketenverantwoordelijkheid gaan over de vraag of die alleen moet gelden voor multinationals of dat het mkb er ook onder moet vallen. Wolters' voorstel gaat voor dat laatste, mits het om beursgenoteerde mkb-bedrijven gaat dan wel bedrijven met een hoog risico-profiel. Ook vragen als hoe diep in de keten de onderzoeksplicht gaat — alleen directe toeleveranciers of ook indirecte — en welke sancties er moeten staan op het schenden van die onderzoeksplicht houden de gemoederen bezig.

FRANSE RESOLUTIE

Maar wat de boventoon voert in de discussie is het punt van de persoonlijke verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid van bestuurders. Een resolutie hierover van de Franse Europarlementariër Pascal Durand werd in december 2020 aangenomen met een kleine meerderheid (347 stemmen voor, 307 tegen, 42 onthoudingen). Deze resolutie is uiteindelijk niet meegenomen in het wetsvoorstel van Wolters, maar de Europese Commissie wil de twee wel samenvoegen. Vooral vanuit Scandinavië klinkt weerstand. Quaadvlieg van VNO-NCW en MKB-Nederland moet er ook niets van hebben. 'Wij vinden EU-wetgeving op dit vlak niet nodig, omdat de Nederlandse corporategovernancecode dat al voldoende stevig regelt en de Ondernemingskamer daarover kan oordelen. En verplichtingen moeten hooguit de vennootschap betreffen, niet de bestuurder.'

De persoonlijke aansprakelijkheid van bestuurders voert de boventoon in de discussie

David Ollivier de Leth van MVO Platform, een netwerk van ngo's en vakbonden gericht op maatschappelijk verantwoord ondernemen, erkent dat bestuurdersaansprakelijkheid 'behoorlijk heftig' is. Maar het heeft volgens hem wel geholpen om de geesten scherp te maken. 'Wij horen van advocaten dat ze pas gebeld werden toen dit ter sprake kwam. Opeens was het besef er dat er iets gaat veranderen.'

De Brusselse discussie over ketenaansprakelijkheid ijlt nog wel even door. Pleitbezorgers van wetgeving vinden daarom dat de lidstaten zelf maar het voortouw moeten nemen. Duitsland gaf onlangs het voorbeeld met een *Lieferkettengesetz* die in januari 2023 moet ingaan. Deze wet gaat overigens minder ver dan Wolters' voorstel. Zo geldt hij in eerste instantie voor bedrijven met minstens drieduizend medewerkers, een drempel die in 2024 naar minstens duizend wordt verlaagd. En actieve onderzoeksplicht geldt in eerste instantie alleen voor directe toeleveranciers. Voor indirecte toeleveranciers geldt een passieve onderzoeksplicht: op basis van klachten.

Ook in Nederland wordt de druk opgevoerd. Een coalitie van meer dan honderdtwintig bedrijven en organisaties, verenigd in het Initiatief Duurzaam en Verantwoord Ondernemen (Idvo), schreef begin juni een brief aan informateur Mariëtte Hamer. Zij uitten daarin hun 'grote zorgen over de aangekondigde vertraging in het Europese proces'.

Nederland mag volgens de ondertekenaars van de brief, onder wie vertegenwoordigers van Zeeman en Ikea, niet in de greep komen van wat zij een 'vertragingstactiek' noemen. De bedrijven die de brief ondertekenden, vinden dat ze vooroplopen op mvo-gebied en willen er met wetgeving voor zorgen dat anderen ook meedoen. Ze willen daarom dat het nieuwe kabinet per 2023 eigen wetgeving voor duurzaam en verantwoord ondernemen invoert. 'Als opstapje naar ambitieuze Europese wetgeving', dat wel.

In het kort

- De wens om misstanden in productieketens via wetgeving aan te pakken wordt breed gedragen.
- De Europese Commissie werkt aan een voorstel, maar dat loopt vertraging op.
- Dan maar eerst nationale wetgeving, lijkt de tendens, maar dat leidt tot een ongelijk speelveld voor bedrijven.